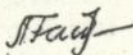

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І.І.Мечникова

На правах рукопису

ГАЙОШКО Людмила Олександрівна

ПРОСІДІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕМАТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ
В ЦІЛОМУ ТЕКСТІ

Спеціальність 10.02.04 – германські мови
(англійська мова)

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

О д е с а - 1993

00814219 (P) в Одеському державному університеті

ім. І.І.Мечникова

Науковий керівник - доктор філологічних наук,
професор НУШИК'ЯН Емма Ашотівна

--Офіційні опоненти:

- доктор філологічних наук, доцент КОЛЕГАСВА Ірина Ми-
хайлівна

- кандидат філологічних наук, доцент БРЬОМЕНКО Тетяна
Євстахіївна

Провідна установа - Київський державний педагогічний
інститут іноземних мов

Захист відбудеться 21 травня 1993 р. о 15.00 годині на засі-
данні спеціалізованої вченої ради К 068.24.08 з філологічних наук
в Одеському державному університеті (270058, м. Одеса, Французь-
кий бульвар, 24/26, ауд. 130).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці
Одеського університету.

Автореферат розіслано "20" квітня 1993 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Тхор Неоніла Максимівна

Реферовна дисертація присвячена вивченню просодичних характеристик тематичної лексики в цілому тексті.

Текст є одним із найбільш складних об'єктів лінгвістичного аналізу. Дослідниками запропоновано цілий ряд визначень тексту. Так, текст визначають як вищу комунікативну одиницю (Жолевникова К., 1979; Москальська О.І., 1981), відзначаючи його цілісність, дискретність, закінченість, лінійну побудову, різноманітні мовні засоби семантичного зв'язку речень, що входять в текст, здатність до міжрівневих кодових переходів, функціонально-стильове і жанрове оформлення та інші характерні риси (див., наприклад, Бухбіндер В.А., 1978; Гальперін І.Р., 1981; Кандицький Б.С., 1982; Колгаєва І.М., 1991; Леонтьєв А.А., 1979; Откупшикова М.І., 1982 і інші).

Вивчення проблеми взаємозв'язку інтонаційних і інших мовних засобів, що формують текст, присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників (див., наприклад, Антипова А.М., 1979; Аронська І.А., 1979; Блохіна Л.П., 1982; Геніна В.Г., 1978; Дворжецька М.П., 1982; Кравченко В.А., 1985; Леонтьєва Н.А., 1980; Нушик'ян Е.А., 1986; Цибуля Н.Б., 1982; Taglicht J., 1984; Werth P. 1984).

Цілісність і зв'язність художнього тексту створює єдність його ідейно-художнього змісту і мовних засобів вираження цього змісту. Одним з таких засобів є тематична лексика художнього тексту. Тематичні слова художніх творів досліджуються в цілому ряді робіт вітчизняних і зарубіжних учених (див., наприклад, Агроскіна С.Н., 1972; Арнольд І.В., 1971, 1975, 1978; Кошляк А.Б., 1990; Кухаренко В.А., 1985; Обнорська М.Е., 1991; Рубашова Л.М., 1984; Симхович В.А., 1981; Сміт Д.Б., 1980; Чорнухін І.А., 1984; Brown L., 1984; Van Dijk T.A., 1972 і інші).

Актуальність дослідження просодичних характеристик тематичної лексики обумовлена тим, що в останній час зріс інтерес мовознавства до проблеми взаємодії мовних засобів в створенні зв'язності усного художнього тексту. Необхідність дослідження даної теми диктується як потребами теорії і практик. викладання фонетики англійської мови, так і прикладними задачами розробки алгоритмів автоматичного розпізнання зв'язного тексту.

Матеріалом дослідження стали драматургічні і прозаїчні твори англійських авторів XIX-XX століть. В прозаїчних творах розгляда-

ласть діалогічна мова. Одиницею дослідження послужила монологічна єдність діалогічного тексту. Під монологічною єдністю в даній роботі розуміється "монолог одного із співбесідників, що складається з декількох комунікативних одиниць і характеризується смисловою, структурною та інтонаційною завершеністю" (Нущик'я Е.А., 1986: 85).

Метою дослідження була в тому, щоб виявити особливості просодичного оформлення тематичної лексики в зв'язному тексті, а також вивчити взаємодію різних мовних засобів у висуненні тематичних слів як опорних одиниць смислової структури тексту.

В роботі використовується комплексний метод дослідження, що включає різні методи лінгвістичного аналізу тексту: теоретичний, стилістичний, експериментально-фонетичний, математико-статистичний.

Сформульована мета роботи визначила основні задачі дослідження:

- 1) визначити роль тематичної лексики в створенні зв'язності художнього тексту;
- 2) вивчити взаємодію різних мовних засобів у висуненні тематичних слів як опорних одиниць смислової структури тексту;
- 3) виявити і описати особливості просодичної організації тематичної лексики під час читання зв'язного художнього тексту;
- 4) визначити набір константних просодичних ознак тематичних слів, які сприять створенню логічної і емоційної виразності тексту;
- 5) визначити фактори, що впливають на ступінь просодичної виділеності тематичної лексики.

Наукова новизна даного дослідження в тому, що вперше був використаний системний підхід до вивчення тематичної лексики тексту, який розглядає взаємодію різних мовних засобів у висуненні тематичних слів. В дисертації зроблена спроба встановити градацию ступеня просодичної виділеності тематичної лексики під час читання художнього тексту.

Теоретичне значення проведеного дослідження визначається тим, що в дисертації пропонується і апробується метод комплексного аналізу функціонування тематичної лексики в художньому тексті, виявляється механізм взаємодії різних мовних засобів у висуненні тематичних слів, визначається взаємозв'язок і ступінь участі акустичних параметрів в моделі просодичного виділення тематичної лексики.

Практичне значення дисертації в можливості використання результатів проведеного експериментально-фонетичного дослідження в навчальному процесі семінарів з проблем супrasegmentної фонетики англійської мови, а також на практичних заняттях під час навчання виразному читанню англійських художніх текстів.

На захист виносять ся такі положення:

1. Тематична зв'язність, властива як цілому художньому тексту, так і складовим його частинам, забезпечується повтором його тематичних слів.

2. Тематична лексика бере участь у формуванні локальної зв'язності тексту, що виражається в концентрації тематичних слів на певному відрізку тексту, в різноманітності лексичних зв'язків між ними.

3. На синтаксичному рівні організації тексту здійснюється висування тематичних слів завдяки використанню синтаксичних стилістичних прийомів і конвергенції останніх.

4. Тематична лексика отримує просодичну виділеність на інтонаційному рівні організації тексту.

5. Існує набір константних просодичних ознак тематичних слів, що сприяють створенню логічної і емоційної виразності тексту.

6. Ступінь просодичної виділеності тематичних слів залежить від їх позиції у фразі і в тексті, а також від емоційної насиченості тексту.

Достовірність і об'єктивність одержаних висновків забезпечується: аналізом теоретичних робіт широкого спектра, великим обсягом експериментального матеріалу, використанням комплексної методики дослідження, що включає обробку даних за допомогою методів математичної статистики.

Апробація. Матеріали дослідження обговорювались на засіданнях кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови Одеського державного університету (листопад 1990 р., березень 1993 р.), на наукових конференціях молодих учених в Одеському університеті (1987 р.), в Київському державному педагогічному інституті іноземних мов (1988 р.), в Тартуському університеті (1984 р.), на Всесоюзному симпозиумі "Акустика мови і слуху" (1988) і відображені в 6 публікаціях за темою.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, а також додатка.

У вступі обґрунтовується вибір теми, її актуальність, новизна, визначаються задачі дослідження, теоретичне і практичне значення роботи, формулюються основні положення, що виносяться на захист.

Перший розділ дисертації присвячується теоретичним передумовам дослідження - питанням організації зв'язного тексту, взаємодії його рівнів, ролі просодії у виявленні змісту і комунікативного спрямування художнього тексту, визначенню поняття "тематична лексика" тексту.

В другому розділі дається методика визначення тематичної лексики художнього твору, подаються результати статистичного, морфологічного аналізу тематичної лексики художнього тексту, а також дається характеристика експериментального матеріалу.

В третьому розділі описується методика комплексного аналізу просодичного оформлення тематичної лексики, сформульовані конкретні задачі аудитивного, електроакустичного і математико-статистичного аналізу. В цьому ж розділі викладається результати експериментально-фонетичного дослідження на всіх етапах комплексного аналізу.

У висновках подаються основні лінгвістичні висновки дисертації.

В бібліографії внесено 188 роботи вітчизняних і зарубіжних учених, які були використані в дисертації.

В додатку дається експериментальний матеріал, прикладаються таблиці по всіх розглянутих просодичних характеристиках тематичних мів художнього тексту.

ЗМІСТ РОБОТИ.

Текст, як всяке явище об'єктивної діяльності, є єдністю змісту і форми. Структурно-семантичний підхід до аналізу тексту враховує взаємозв'язок форми і змісту та відповідає задачі його всебічного дослідження.

Основною структурно-семантичною властивістю тексту є його зв'язність. В реалізації текстової зв'язності беруть участь різні мовні засоби, що вимагає вивчення їх взаємодії. Ця меті під-

порядковане вивчення функціонування тематичної лексики художнього тексту.

Під тематичною лексикою в роботі розуміється високочастотна автосемантична лексика художнього тексту, що пов'язана з його змістовно-фактуальною інформацією і відображає конкретну тематику текста. Тематичні слова - опорні одиниці смислової структури тексту.

В роботі дається розмежування понять "тематичні" і "ключові" слова, які часто змішують в результаті різного трактування термінів. Ключові слова зв'язані з змістовно-концептуальною інформацією і сприяють розкриттю ідеї художнього твору. Тематичні слова є носіями змістовно-фактуальної інформації, пов'язаної з тематикою всього твору. Слід відмітити, що ці дві групи слів взаємоперешкоджаються. Тематичне слово в процесі розгортання змісту тексту може придбати додаткові, образні значення і перейти до розряду ключових слів.

Ключові слова можуть бути частотними і одиничними, тематичні слова завжди високочастотні і розподіляються по всьому тексту, концентруючись на окремих його відрізках.

Таким чином, ключові слова у випадку їх високої частотності входять в тематичне угруповання лексики художнього тексту і в цьому дослідженні розглядаються поряд з тематичними словами.

Другий розділ роботи присвячується вивченню функціонування тематичної лексики в художньому тексті.

Відмежування тематичних від інших повнозначних слів в художньому тексті проводилось на основі їх статистичних характеристик з врахуванням ідейно-тематичного змісту твору.

Як показав огляд літератури з теорії питання, тематичними словами виступають іменники, прикметники і дієслова. Виходячи з цього, для визначення тематичної лексики текстів вивчалися слова цих трьох граматичних категорій. Для кожного твору методом суцільної вибірки був складений словник всіх слововживань іменників, прикметників, дієслів. Такий словник відобразив специфіку слововживань і частотність досліджуваних слів.

Порогом зони високочастотної лексики стало 20 слововживань в текстах обсягом 100 сторінок і більше, для менших за обсягом текстів поріг частотності був знижений до 15 слововживань. Серед високочастотних автосемантичних слів визначались тематичні слова

в результаті відмежування їх від слів широкої семантики. Тематичні слова склали основну частину високочастотної автосемантичної лексики художнього тексту. Неоднорідність тематичних слів уможливила розділити тематичні слова, що входять в лексичні гнізда з домінуючими словами "man, time, place", які є універсальними кожного художнього тексту, і наскрізні тематичні слова, що проходять через весь текст і відображають його конкретну тематику. Наскрізні тематичні слова склали в середньому 1/3 частину високочастотних іменників, прикметників і дієслів. Серед виділених тематичних слів переважають іменники (62%), потім ідуть прикметники (22%) і дієслова (16%). Було здійснено тематичне групування лексики. При виділенні тематичної групи лексики використовувався семантико-логічний спосіб, заснований на принципі ідентифікації Ш.Баллі. Тематичне групування починалось з визначення слова-ідентифікатора, яке відповідає конкретному або абстрактному поняттю і є виразником інваріантного семантичного змісту даної групи. Зголовками або домінуючими таких тематичних груп послужили високочастотні іменники. В тематичну групу слова об'єднувались за логічними зв'язками як парадигматичного, так і синтагматичного характеру.

Тематичне групування лексики виявило менш частотні локально-тематичні слова, які входять в тематичну сітку того чи іншого уривку тексту. Під час дослідження відбирались монологічні єдності, мікротеми яких були основні теми тексту, про що свідчила концентрація лексики відповідної тематичної групи. Відношення тематичних слів до всіх автосемантичних слів в монологічній єдності було в межах 0,2-0,5. Відібрані монологічні єдності склались з 3-12 речень/16-15 фраз/.

В межах досліджуваного матеріалу тематична лексика була представлена в монологічній єдності словами одної чи декількох тематичних груп або лексико-тематичних ліній. Лексико-тематичні лінії в межах монологічної єдності переплітались, йшли одна за другою або створювали так звану "тематичну рамку".

Аналіз відібраних монологічних єдностей показав, що висока частотність тематичної лексики в них свідчить не тільки про присутність даної теми, але також про її актуалізацію. Під актуалізацією мається на увазі мотивована виділеність.

У відібраних уривках тексту тема була актуалізована завдяки: 1) лексичній виділеності (повтор тематичного слова, різні види

лексичного зв'язку між тематичними словами); 2) синтаксичної виділеності (використання синтаксичних стилістичних прийомів з метою висунення тематичних слів).

Третій розділ дисертації присвячується комплексному експериментально-фонетичному дослідженню просодичного оформлення тематичної лексики в зв'язному художньому тексті. Експериментально-фонетичне дослідження складалося з аудиторського, електроакустичного аналізів мовлення та обробки їх результатів за допомогою методів математичної статистики.

До експериментального матеріалу увійшли 25 монологічних єдностей, які після попереднього ознайомлення були прочитані 10 дикторами-англійцями двічі: емоційно насичено і нейтрально (за методик Д. Е. А. Нушик'яна). В результаті було отримано 3500 реалізацій тематичних слів.

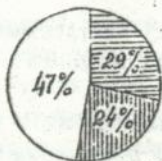
З метою вивчення впливу контексту на інтонаційну організацію досліджуваних слів із різних уривків тексту були вибрані синсемантичні речення, що містили в собі тематичні слова. Ці речення були прочитані дикторами у довільній послідовності окремо від контексту.

Загальна тривалість звучання всього експериментального матеріалу, що підлягав інтонографічному аналізу - 180 хвилин. Інтонографічний аналіз мовлення був проведений в лабораторії експериментальної фонетики Одеського університету.

Аудиторський аналіз показав, що до тематичних слів тексту в 95% випадків аудитори віднесли слова, відібрані за допомогою лексико-стилістичного та статистичного аналізів тексту. Тематична лексика розпізнається аудиторами як інтонаційно виділена в середньому в 74% випадків. Тематичні слова складають, за оцінкою аудиторів, половину і більше всіх інтонаційно виділених слів.

При визначенні засобів створення інтонаційної виділеності тематичних слів аудитори відмітили наголос - 46%, мелодію - 37%, темп мовлення - 15%.

На малюнку I відображене процентне співвідношення оцінок аудиторів щодо кількості інтонаційних компонентів, які беруть участь у просодичній виділеності тематичних слів.

- - I компонент інтонації
- ▨ - II компоненти інтонації
- ▩ - III компоненти інтонації

Мал. I. Аудиторська оцінка кількості компонентів інтонації, що беруть участь у виділенні тематичних слів.

Електроакустичний аналіз просодичних характеристик тематичної лексики проводився з урахуванням особливостей акустичних ознак в монологічній єдності, у фразі, що складають єдність, а також в сегментах фрази (передшкالی, шкалі, ядрі і заядерній частині).

Дослідження просодичного оформлення тематичних слів проводилося на основі наступних акустичних характеристик: частота основного тону (Гц), інтенсивність (мв), тривалість (мс). Середні значення просодичних характеристик порівнювались з відповідними середніми значеннями у фразі та в монологічній єдності. Всі абсолютні значення акустичних параметрів були переведені у відносні. Для кожного диктора був визначений середньодикторський рівень основного тону.

Як показав матеріал дослідження, мелодійна виділеність тематичної лексики в зв'язному тексті створюється за рахунок:

- 1) підвищення рівня частоти основного тону на тематичному слові;
- 2) широкого частотного інтервалу тематичного слова;
- 3) міжклядового тонального контрасту;
- 4) зміни напрямку руху основного тону, що здійснюється на тематичному слові;
- 5) збільшення крутизни і швидкості зростання і спаду основного тону на тематичному слові в порівнянні з незаконтекстовим прочитанням фрази.

Максимальним значенням частоти основного тону у фразі в середньому по всіх дикторах відмічено 44% досліджених тематичних слів: 25% - в позиції I-го наголошеного складу фрази, 12% - в завершенні фрази; 7% - в шкалі фрази. В шкалі фрази тематичне слово вичіляється мелодійно при порушенні поступово низхідної шкали, що є наслідок використання скандентної шкали. Останнє особливо характерне для фраз, що мають декілька тематичних слів. Мелодійному виділенню досліджуваних слів в завершенні фрази сприяє широкий частотний інтервал.

Максимальним значенням частоти основного тону в монологічній єдності в 82% випадків було виділено одне із тематичних слів даного тексту. Такі тематичні слова більш ніж в половині випадків знаходились в початкових фразах монологічної єдності, що визначають її тему.

Загальною закономірністю в мелодійному оформленні тематичної лексики в монологічній єдності є зниження рівня основного тону на тематичній лексиці від початку до кінця уривку. У випадках ускладнення синтаксичної структури речень, що входять до монологічної єдності /парцеляція, еліipsis/, а також при використанні різноманітних синтаксичних стилістичних засобів/наростання, синтаксичний паралелізм, антитеза/ загальна тенденція в мелодійному оформленні як фраз, так і тематичних слів порушується. Висунення тематичних слів на синтаксичному рівні відповідає мелодійна виділеність (великі значення частоти основного тону і частотного інтервалу) в будь-якій позиції в межах монологічної єдності.

Для мелодійного оформлення тематичної лексики в зв'язному тексті характерним є більші значення частотних характеристик в порівнянні з позаконтекстовим читанням фрази (Таблиця I).

Істотність різниці значень частоти основного тону на тематичних словах в зв'язному тексті в порівнянні з позаконтекстуальним вимовленням фрази перевірялась за допомогою критерію Ст'юдента. Результати показали, що для тематичних слів лише в позиції головного наголошеного складу ця різниця є істотною.

В зв'язному тексті в мелодійному оформленні тематичних слів більшу увагу приймають складні та високі тони в порівнянні з ізольованими фразами. У випадках, коли напрям руху основного тону був однаковим на тематичних словах в тексті і поза контекстом, на цих словах в зв'язному тексті спостерігалась більша крутизна тону (на 10^0-20^0) і більша швидкість зміни крутизни тону (на 5-15 пт/сек).

Більша мелодійна виділеність характерна для тематичних слів в емоційно насиченому варіанті вимовлення в порівнянні з нейтральним варіантом. Статистична обробка середніх значень максимальної частоти основного тону на тематичних словах в двох варіантах вимовлення за допомогою критерію Ст'юдента підтвердила, що різниця цих значень є істотною.

Виділення тематичного слова за рахунок підвищення інтенсив-

Таблиця І.

Порівняльні значення частотних характеристик тематичної лексики в зв'язному тексті і поза контекстом

Диктор	Відношення рівня основного тону на тематичному слові до середньодикторського					
	в зв'язному тексті			поза контекстом		
	I-ий нагол. склад	Шкала наголош. склад	Головний наголош. склад	I-ий нагол. склад	Шкала наголош. склад	Головний наголош. склад
АЧ ₁	1,59	1,46	1,48	1,42	1,19	1,25
АЧ ₂	1,60	1,45	1,50	1,46	1,20	1,27
АЧ ₃	1,50	1,14	1,28	1,26	1,12	1,14
АЧ ₄	1,27	1,10	1,26	1,21	1,15	1,10
АЧ ₅	1,43	1,29	1,34	1,37	1,14	1,21
Σ	1,44	1,29	1,37	1,34	1,16	1,20
АБ ₁	1,42	1,33	1,36	1,34	1,21	1,19
АБ ₂	1,39	1,17	1,32	1,31	1,10	1,18
АБ ₃	1,27	1,16	1,24	1,20	1,08	1,02
АБ ₄	1,34	1,13	1,28	1,27	1,07	1,16
АБ ₅	1,23	1,12	1,20	1,18	1,05	1,11
Σ	1,32	1,18	1,28	1,25	1,10	1,13

ності вимовлення розглядалось як в межах фрази, так і на фоні всієї монологічної одиниці. Результати електроакустичного аналізу інтенсивності відображені в таблиці 2.

Як можна побачити в таблиці 2, в зв'язному тексті значення інтенсивності на тематичних словах більші в порівнянні з позаконтекстовим вимовленням фраз. Максимальної інтенсивності виділені в зв'язному тексті 40% тематичних слів.

Виділення тематичних слів енергетичним параметром частіше здійснюється в I-му наголошеному складі фрази і в початкових фразах монологічної одиниці. Однак, виділення тематичного слова максимальної пікової інтенсивності у фразі в 1/2 випадків спричиняє порушення спадного енергетичного контура, характерного для англійської фрази. При цьому зніження максимуму інтенсивності з

Таблиця 2.

Порівняльні значення інтенсивності на тематичній лексиці в зв'язному тексті і поза контекстом

Диктор !	! Відношення пікової інтенсивності тематичного слова до середньоскладової інтенсивності фрази	
	! в зв'язному тексті	! поза контекстом
АЧ ₁ !	1,26	! 1,04
АЧ ₂ !	1,38	! 1,10
АЧ ₃ !	1,33	! 1,06
АЧ ₄ !	1,28	! 1,05
АЧ ₅ !	1,37	! 1,10
Σ !	1,32	! 1,07
АК ₁ !	1,36	! 1,10
АК ₂ !	1,25	! 1,04
АК ₃ !	1,35	! 1,10
АК ₄ !	1,41	! 1,20
АК ₅ !	1,36	! 1,10
Σ !	1,35	! 1,10

І-го наголошеного складу на тематичне слово (яого наголошення склад) відбувається в зв'язному тексті.

Зіставлення значень пікової інтенсивності тематичних слів в емоції насиченому і нейтральному мовленні виявило, що під впливом емоцій гніву, погрози, відради, презирства, дожору, радості інтенсивність тематичних слів збільшується в емоційно насичених текстах. В монологічних епістолах, що забарвлені емоціями суму, образи значення пікової інтенсивності тематичних слів (їх наголошених складів) в емоційно насиченому мовленні є меншим, ніж відповідні значення в нейтральному мовленні.

Найбільша пікова інтенсивність як у фразі, так і в уривку тексту припадає на тематичні слова - члени антитези, особливо якщо їх смисловою протиставленню передують такі синтаксичний стилістичний прийом як наростання. У випадку логічного підкреслення тематичного слова мова йде про його акцентне виділення в мовленні.

що знаходить вираз у провідній ролі димамічних характеристик в просодичному оформленні даного слова. Акцентне виділення визначає смислова структура текст., воно нерідко зв'язане з висуненням тематичного слова завдяки використанню синтаксичних стилістичних прийомів.

Як показали результати електроакустичного аналізу, акцентне виділення тематичних слів відбувається в зв'язному тексті. Це підтверджує статистична обробка значень пікової інтенсивності акцентно виділених тематичних слів в зв'язному тексті і цих слів в ізолюваних від контексту фразах. Розходження між даними вибірками є істотним - t табличне перевищує t_{05} експериментальне $t = 15 > 2,5 = t_{05}$

Вивчення темпоральних характеристик тематичних слів показало, що тривалість в моделі просодичного виділення тематичного слова є найбільш варіативним параметром, який залежить від позиції слова у фразі і фрази в уривку тексту. При повторі тематичного слова в межах монологічної єдності найбільшу тривалість воно має в завершенні фрази і в кінці єдності.

Зміни тривалості тематичних слів в тексті під впливом різних емоцій відо змає таблиця 3.

Таблиця 3.

Вид емоції	Відношення тривалості наголошеного складу тематичного слова до середньої тривалості складу у фразі							
	чоловічі голоси		жіночі голоси		чоловічі голоси		жіночі голоси	
	емоп.	нейтр.	емоп.	нейтр.	емоп.	нейтр.	емоп.	нейтр.
гнів	1,9	1,4	1,7	1,4	1,9	1,4	1,7	1,4
погроза	2,1	1,7	2,3	1,7	2,1	1,7	2,3	1,7
відчай	1,7	1,5	1,9	1,4	1,7	1,4	1,9	1,4
презирство	1,9	1,5	1,7	1,4	1,9	1,4	1,7	1,4
докір	2,0	1,6	1,6	1,5	2,0	1,5	1,6	1,5
сум	1,6	1,5	1,5	1,4	1,6	1,4	1,5	1,4
образ	1,5	1,6	1,2	1,3	1,5	1,3	1,2	1,3

Як видно з таблиці 3, тривалість тематичних слів збільшується в текстах, що забарвлені емоціями презирства, докору, суму в порівнянні з нейтральним варіантом. Тривалість фраз також збільшується у цих випадках. В уривках тексту, що передають такі емо-

ції як гнів, погроза, відчай, тривалість тематичних слів збільшується при загальному прискоренні темпу мовлення.

Результати проведеного дослідження показали, що велику роль у виділенні тематичних слів на інтонаційному рівні відіграють внутрішньофразові паузи перед, після, а також одночасно перед і після даних слів. (Таблиця 4).

Таблиця 4.

Кількість внутрішньофразових пауз, що виділяють тематичні слова в зв'язному тексті (%)

Позиція паузи в тексті	!	Кількість пауз
Перед тематичним словом	!	67%
Після тематичного слова	!	24%
Перед і після тематичного слова	!	9%
Всього	!	100%

Як показав електроакустичний аналіз, тематичні слова в зв'язному тексті головним чином відокремлюються короткими паузами, тільки у випадках їх акцентного виділення спостерігались паузи середньої тривалості.

Під час експерименту була зроблена спроба розглянути взаємодію просодичних параметрів в інтонаційному виділенні тематичної лексики. Результати дослідження показали, що три просодичних параметри приймають участь у виділенні тематичних слів в 49% випадків, два - в 37% і один - в 14% випадків.

Для вивчення зв'язку акустичних параметрів у виділенні тематичних слів був застосований кореляційний аналіз. Кількісний і якісний ступінь зв'язку основних акустичних параметрів в моделі просодичного виділення тематичних слів поданий в таблиці 5.

Як показує таблиця 5, середній ступінь зв'язку характеризує частоту основного тону і інтенсивність тематичних слів. Найбільші значення коефіцієнту кореляції даних параметрів спостерігаються в I-му наголошеному складі. Слабкий ступінь зв'язку встановився між часто в основного тону і тривалістю. Дуже слабкий ступінь зв'язку або відсутність лінійної кореляції спостерігається між інтенсивністю і тривалістю.

Таблиця 5.

Значення коефіцієнтів лінійної кореляції акустичних параметрів тематичних слів

№	!Акуст. ! !парам. !	!І-ий нагол. ! ! склад		!Головний нагол. ! ! склад		Шкала	
		!К-сть ! !випад. !	!Коефіц. ! ! зв'язку !	!К-сть ! !випад. !	!Коефіц. ! ! зв'язку !	!К-сть ! !випад. !	!Коефіц. ! ! зв'язку !
<u>Чоловічі голоси</u>							
1	! Fo/Ao !	23	! 0,65 !	23	! 0,62 !	17	! 0,57
2	! Fo/t !	23	! 0,37 !	23	! 0,20 !	17	! 0,19
3	! Ao/t !	23	! 0,09 !	23	! 0,13 !	17	! 0,10
<u>Жіночі голоси</u>							
1	! Fo/Ao !	23	! 0,57 !	23	! 0,53 !	20	! 0,50
2	! Fo/t !	23	! 0,23 !	23	! 0,28 !	20	! - 0,17
3	! Ao/t !	23	! -0,16 !	23	! -0,11 !	20	! - 0,02

У висновках підводяться основні підсумки проведеного дослідження

Тематичні слова беруть участь у створенні зв'язності художнього тексту, про що свідчить висока частотність їх впливння і рівномірність розподілу в тексті.

Висока частотність тематичної лексики в межах монологічної єдності свідчить не тільки про присутність певної теми, але і про її актуалізацію. Актуалізація теми в межах уривку текста здійснюється за рахунок різноманітних лексичних зв'язків між тематичними словами, а також завдяки використанню синтаксичних стилістичних прийомів, що служать висуненню тематичних слів.

Проведене експериментально-фонетичне дослідження підтвердило висунуту гіпотезу про просодичне виділення тематичної лексики в зв'язному художньому тексті. Просодичне виділеність тематичних слів досягається за рахунок складної взаємодії частотних, динамічних і темпоральних характеристик, а також за рахунок паузації.

Мелодійна виділеність тематичного слова здійснюється за рахунок підвищення рівня основного тону або його зламу на даному слові. Мелодійне оформлення тематичних слів характеризується

також значною крутизною і швидкістю зростання/спаду основного тону. Динамічна виділеність тематичного слова відбувається за рахунок підвищення інтенсивності його наголошеного окладу в порівнянні з середньоскладовою інтенсивністю фрази і уривка тексту. Участь темпорального параметра проявляється в збільшенні тривалості складів тематичного слова в порівнянні з середньоскладовою тривалістю фрази і уривка тексту.

Просодичне виділеність (невиділеність) тематичних слів визначає контекст, наявність певних лексичних зв'язків між досліджуваними словами в тексті. Підтвердженням цього служить інше просодичне оформлення досліджуваних слів (відсутність виділеності чи менша виділеність) в позаконтекстуальному прочитанні ідентичних фраз.

Просодичне виділення тематичних слів визначається їх позицією у фразі, в уривку тексту. Воно також залежить від емоційного забарвлення тексту. Ця залежність виражається в різному ступені їх просодичної виділеності, яка визначається різним поєднанням акустичних параметрів.

При емоційному підкресленні тематичного слова домінує мелодійний компонент інтонації, при логічному - динамічний.

При виділенні тематичних слів спостерігається взаємокомпенсація просодичних засобів.

Виділення тематичних слів різними мовними засобами є показником семантичної і структурної зв'язності тексту.

Основні положення дисертації відображені в наступних публікаціях:

1. Семантические аспекты просодической организации сверхфразового единства // Исследования целого текста. 36. науч. ст. - АН СССР, Институт языкознания, ОГУ. - М., 1986. - С. 54-55. У співавторстві.

2. Роль тематической лексики в семантической структуре художественного текста (на материале русского и украинского языков) // 36 доп. IX республіканської славістичної конференції. - Одеса, 1987. - С. 154-155.

3. Взаимосвязь семантики и просодии в создании связности текста // Тезисы докладов межвузовской научно-практической конференции молодых ученых. - Часть 2. - Одесса, ОГУ, 1987. -

С. 41-42. У співавторстві.

4. Взаємозв'язок просодическої і семантичної структури тексту // Сборник тезисов лингвистической конференции АН СССР, Институт языкознания, ОГУ, 1987. - С. 31-32. У співавторстві.

5. Тематическая лексика в структуре связного текста // Рукопись депонирована в ИНИОН АН СССР 02.12.1988, № 36244.

6. Просодическая организация тематической лексики в эмоционально окрашенном тексте // Материалы докладов и сообщ. 2-го Всесоюз. совещания цикла "Акустика речи и слуха". - Одесса, 1989. - С. 58-60. У співавторстві.

Подп. к печати 19.04.93г. Формат 60x84 1/16.
Объем 0,75 уч. изд. л. 1,0 п. л. Заказ № 772. Тираж 100 экз.
Гортипография Одесского управления по печати, цех №3,
Ленина, 49.

Ab 27.355

AB 27.355